

2. Матеріальне заохочення кадрів потрібно застосовувати тільки в обґрунтованих випадках;

3. Система мотивації має ґрунтуватися на тимчасовості матеріальних заохочень відповідно до досягнень окремих індивідумів;

4. Будуючи систему мотивації на підприємстві, треба впроваджувати як грошові, так і нематеріальні види заохочень.

Але необхідною умовою впровадження таких заходів має бути достатній рівень заробітної плати працівників, що доволі складно забезпечити у організаціях державної форми власності. При недостатності рівня заробітної плати така система стимулювання не зможе запобігти звільненню висококваліфікованих робітників та не стимулюватиме їх до збільшення якісного рівня праці.

1. Проданова Л.В., Панкова Л.І., Зайва Ю.О. Проблемні аспекти розвитку ринку будівельної галузі України. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2016. Вип. 6-2 (06). С. 57-61.
2. Петрищенко Н. А., Серьогіна Н. В. Сучасні проблеми будівельного комплексу України. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки*. 2014. Вип. № 4 (76). С. 146-150.
3. Компанієць І.О., Авраменко О.І. Будівельна галузь в Україні: проблеми та перспективи розвитку. *Збірник наукових праць ЧДТУ*. 2011. Вип. 27. Т. 1. С. 72-75.
4. Педько І.А., Кунєва І.С. Будівельна галузь в сучасному ринковому середовищі. *Актуальні проблеми економічного і соціального розвитку регіону*. 2012. С. 116-118.
5. *Обсяг виконаних будівельних робіт*. Державна служба статистики України. Київ, 2018. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/ibd/ovb/ovb_u/arh_ovb_u.htm
6. *Середня заробітна плата*. Міністерство фінансів України. Київ, 2018. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/average/2018>
7. *Середня заробітна плата за видами економічної діяльності*. Державна служба статистики України. Київ, 2018. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/gdn/Zarp_ek_m/Zp_ek_m_u/arh_zpm_u.html
8. *Індекс цін виробників*. Міністерство фінансів України. Київ, 2018. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/average/2018>
9. Наумко Ю.С. Заробітна плата – найвпливовіший засіб мотиваційного впливу. *Ефективна економіка*. 2009. №3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=53>

E-mail: 07vetrogon65@gmail.com

УДК 658:338.363

Вітязь А.Ю.

аспірант кафедри економіки підприємства та підприємництва,
Хмельницький національний університет

ОЦІНКА ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МАШИНОБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

У статті здійснено аналіз діяльності машинобудівної галузі України на основі даних Державної служби статистики України за 2010-2017 рр. У результаті дослідження було виділено основні тенденції розвитку машинобудування в Україні, виявлено проблеми та загрози, з якими стикаються вітчизняні машинобудівні підприємства, що, у свою чергу, уповільнюють або унеможливають їх подальший розвиток, та окреслено подальші перспективи розвитку вітчизняного машинобудівного комплексу. Перспектива подальших досліджень у даному напрямі повинна будуватися на підборі ефективних методів управління машинобудівними підприємствами з метою закріплення позицій та підвищення конкурентоспроможності даної галузі.

Ключові слова: зовнішня торгівля; обсяг реалізації продукції; попит; інвестиційна привабливість; машинобудування; експортно-імпорتنі операції; перспективи розвитку.

ОЦЕНКА И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ МАШИНОСТРОИТЕЛЬНОЙ ОТРАСЛИ УКРАИНЫ

Витязь А.Ю.

В статье осуществлен анализ деятельности машиностроительной отрасли Украины на основе данных Государственной службы статистики Украины за 2010-2017 гг. В результате исследования были выделены основные тенденции развития машиностроения в Украине, выявлены проблемы и угрозы, с которыми сталкиваются отечественные машиностроительные предприятия, что, в свою очередь, замедляет или делает невозможным их дальнейшее развитие, и намечены дальнейшие перспективы развития отечественного машино-

строительного комплекса. Перспектива дальнейших исследований в данном направлении должна строиться на подборе эффективных методов управления машиностроительными предприятиями с целью закрепления позиций и повышения конкурентоспособности данной отрасли.

Ключевые слова: внешняя торговля; объем реализации продукции; спрос; инвестиционная привлекательность; машиностроение; экспортно-импортные операции; перспективы развития.

ESTIMATION AND PROSPECTS FOR DEVELOPMENT OF MACHINE-BUILDING INDUSTRY OF UKRAINE

Vityaz A.

The article analyzes the activity of the machine-building industry of Ukraine on the basis of the data of the State Statistics Service of Ukraine for 2010-2017 on the volumes of production of industrial products and the dynamics of export-import operations in the territory of Ukraine (without taking into account the temporarily occupied territory of the Autonomous Republic of Crimea, Sevastopol and zones of ATO). As a result of research were a selection the main trends in the development of machine building in Ukraine, identified the problems and threats faced by domestic machine-building enterprises, which slowed down or prevented their further development, and outlined further perspectives for the development of the domestic machine-building complex. The prospect of further research in this direction should be based on the selection of effective methods of management of machine-building enterprises in order to consolidate the positions and increase the competitiveness of this industry.

Keywords: foreign trade; sales volume; demand; investment attractiveness; engineering; export-import operations; development prospects.

Постановка проблеми. За умов розширення Європейської інтеграції розвиток національної економіки України вимагає змін в системі управління ЗЕД на мікро-, мезо- та макрорівні. Впродовж останніх 20 років спостерігається чітка тенденція перевищення розмірів імпорту над експортом, надзвичайно низькою є частка високотехнологічного експорту, ринок є надзвичайно нестабільним. Високий рівень зносу основних виробничих засобів та завищений рівень енергоємності виробництва – основні причини нездатності вітчизняної продукції конкурувати з іноземними аналогами. Не дослідженими залишаються особливості, котрі означають суть поняття «механізм розвитку експортно-імпоротної діяльності», класифікація аспектів та резервів розвитку зовнішньоекономічної діяльності машинобудівних підприємств. Це робить актуальним потребу розробки теоретичних та прикладних основ із забезпечення розвитку експортно-імпоротної діяльності підприємств машинобудівного комплексу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням стану розвитку економіки машинобудівної галузі в Україні займалися такі вчені та науковці, як: Б. Афанасьєва, Ю. Барташевська, О. Бортник, Б. Данилишин, М. Дзюба, Л. Є. Довгань, С. Савченко, В. Ситніченко, А. Черномазюк та інші. Проте проблема комплексного дослідження оцінки стану машинобудівної галузі, поточного стану вітчизняного машинобудування та перспектив розвитку залишається потребує досконалого вирішення.

Мета статті. Метою дослідження є проведення аналізу стану експортно-імпортних операцій машинобудівного комплексу України за період 2010-2017 років, визначення аспектів проведення експортно-імпортних операцій з машинобудівною продукцією та фокусування на перспективах розвитку машинобудівної галузі.

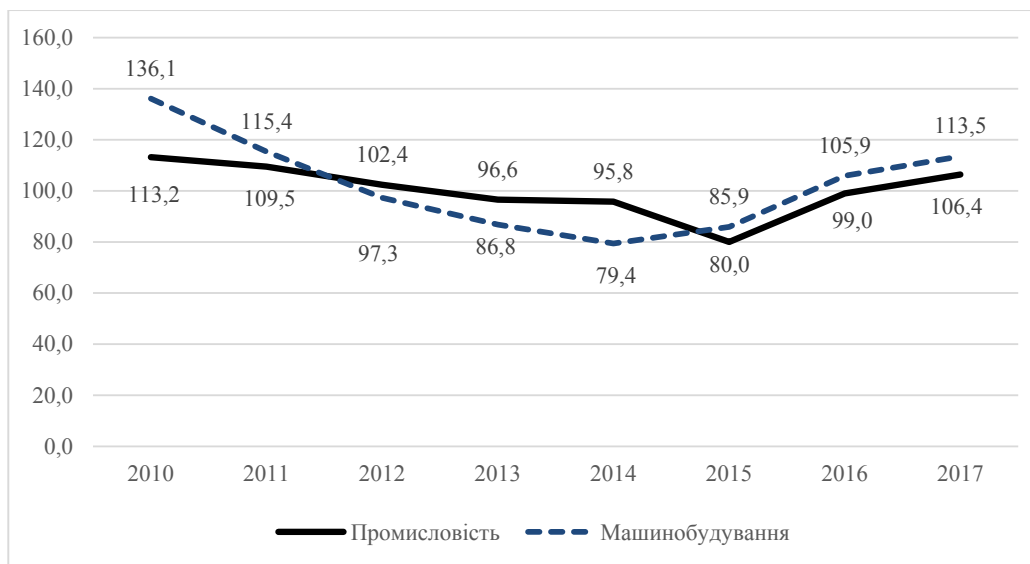
Виклад основного матеріалу. Україна має усі передумови для розвитку машинобудівної галузі. Найважливіші з них – сировинні ресурси, персонал та вигідне географічне розміщення. Обсяги виробництва продукції машинобудування у 2017 році значно зни-

зились порівняно з 2010 роком, українська продукція, окрім деяких видів, є неконкурентоздатною як на міжнародному, так і у внутрішньому ринках. Це зрозуміло статистичних даних Держкомстату України (рис. 1), де проілюстровано динаміку індексів обсягів виробництва промисловості та машинобудування України у відсотках до попереднього року. Починаючи з 2010 року, в Україні спостерігається тенденція до щорічного зниження обсягів виробництва як промисловості, так і машинобудування, проте у 2016 та 2017 роках бачимо динаміку до зростання.

45% продукції, що виробляється машинобудівною галуззю України є експортоорієнтованою, решта припадає на потреби внутрішнього ринку. З рисунку 2 бачимо, що в після кризовий період з 2010 по 2012 роки, відбувалося поступове зростання рівня експорту, у 2012 році спостерігалось максимальне значення – більше 19%. У 2013 році рівень експорту та імпорту знижується майже на половину та до 2015 року тримається сталого рівня. Починаючи з 2016 року значно зростає частка імпорту продукції машинобудування, що пояснюється використанням застарілих технологій та потреби у модернізації підприємств машинобудівного комплексу, експорт ж залишається на сталому, дещо заниженому рівні та становить 10% у 2017 році.

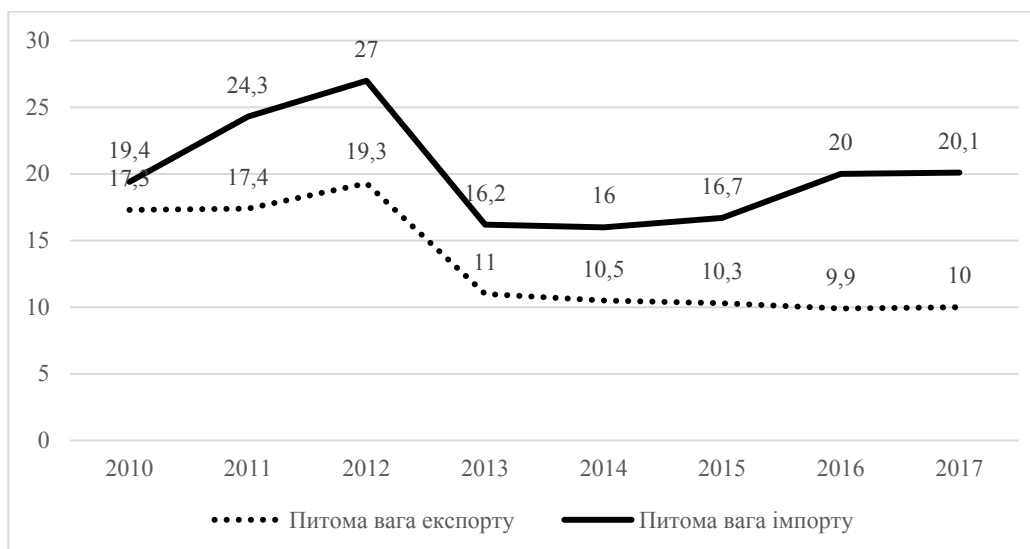
За аналізований період 2010 – 2017 років питома імпорту значно перевищувала частку експорту, найбільшою була різниця у 2017 році – 11,1%.

Проаналізувавши рисунок 3 бачимо, що з 2010 року спостерігається поступове зростання експорту з 8932,9 млн дол. до 13286,6 млн дол. у 2012 році, також у цей період надзвичайно швидко зростає рівень експорту до 22646,6 млн дол. у 2012 році. Так у 2012 році порівняно з 2010 р. обсяги експорту машинобудівної галузі зросли у 2 рази. З 2012 року по 2015 рік відбувається спад обсягів експорту та імпорту, так у 2015 році вартісний вираз експорту становив 3940,9 млн дол., що на 9345,7 млн дол. менше показника 2012 року. Рівень імпорту скоротився з 22646,6 млн дол. до 6273,4 млн дол., тобто майже у 4 рази. У 2017 році

Рис. 1. Індекси обсягів виробництва промисловості та машинобудування України за 2010-2017 роки

(без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та зони проведення АТО) (у % до попереднього року) [6]

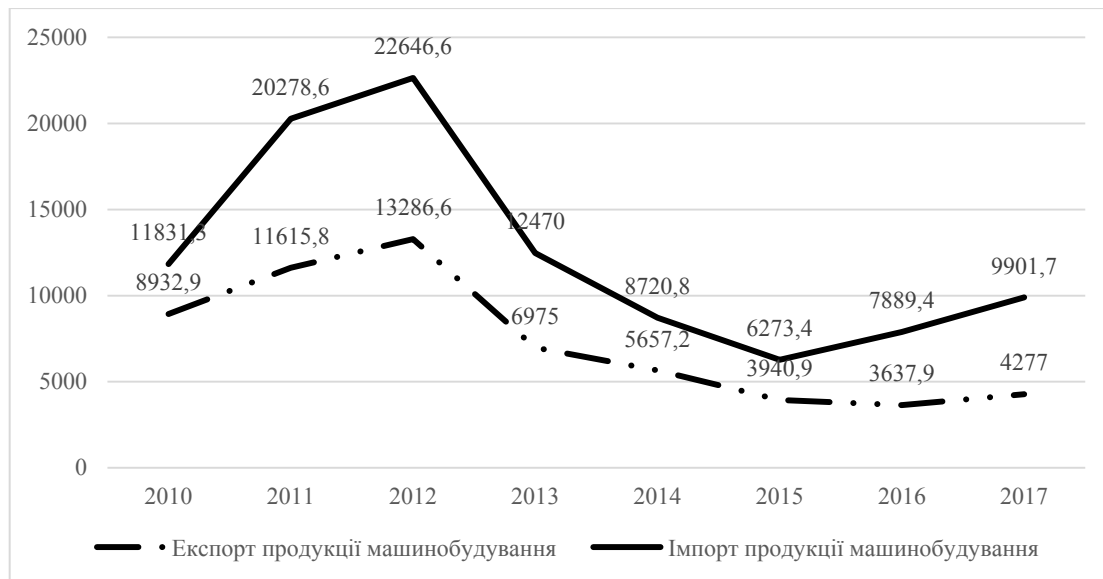
Рис. 2. Питома вага експорту та імпорту продукції машинобудування в загальних обсягах українського експорту та імпорту за 2010-2017 роки

(без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та зони проведення АТО) (%) [6]

відбувається поступове зростання рівня експорту з 3637,9 млн дол. у 2016 році до 4277 млн дол., що є позитивною динамікою для стану галузі на сьогодні. Рівень імпорту поступово зростає у 2016 році він становив 7889,4 млн дол., а у 2017 році зріс ще на 26% та становив 9901,7 млн дол.

Економічна криза 2008 року призвела до падіння рівня зовнішньої торгівлі основного продукцією галузі машинобудування. Проте у період з 2010 по 2012 рік рівень експорту машин та устаткування зріс на 24 %, транспортних засобів аж на 83%, приладів та апаратів – 18%. З 2012 року рівень експорту надзвичайно різко

впав з 5963,5 млн дол. до 626,1 млн дол., що майже у 10 разів менше. Щодо машин та устаткування, то з 2012 по 2016 рік спостерігаємо спад експорту, проте у 2017 році ситуація дещо покращується, показник експорту машин та устаткування становить 4277 млн дол., що на 18% більше показника 2016 року. Основним фактором спадання рівня експорту машин та устаткування, а також транспортних засобів у 2013 році стало саме погіршення відносин з найбільшим імпортером – Російською Федерацією, проте позитивна динаміка 2017 року свідчить про поступовий вихід продукції галузі машинобудування на нові ринки

Рис. 3. Динаміка експорту-імпорту машинобудівної продукції, 2010-2017 роки

(без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та зони проведення АТО) (млн дол. США) [6]

збуту. Рівень експорту приладів та апаратури зменшується починаючи з 2013 року, та вже у 2017 році становить 151,6 млн дол., що на 52% менше, ніж у 2013 році.

Сучасні спеціалісти пов'язують сучасну кризу машинобудування з відсутністю виробничих потужностей на сході України через проведення АТО, що додатково підкріплюється скороченням виробництва їх підприємств-партнерів в інших областях України [1, с. 74]. До ситуації з АТО сумується проблема з реалізацією продукції галузі машинобудування на російський ринок, також, як результат важкої економіко-політичної ситуації у країні спостерігається девальвація гривні [5, с. 92].

Левову частку експорту продукції машинобудування займають котли, електричні машини та устаткування, машини та апарати, залізничні та трамвайні локомотиви, шляхове обладнання. Вони експортуються до більш ніж 60 країн світу, проте конкурентоздатними є лише на ринках країн колишнього СНД (а саме Білорусь, Росія, Казахстан) [6]. Імпортує продукцію машинобудування (більшість високотехнологічна продукція з високим рівнем доданої вартості) Україна з країн ЄС.

Провівши аналіз розглянутої інформації, можемо визначити основні аспекти розвитку міжнародної торгівлі продукцією машинобудівного комплексу, серед яких:

- технічна та технологічна модернізація процесів на виробництві;
- система жорстких та конкретних вимог до якості експортних товарів;
- швидкий та динамічний розвиток високотехнологічної продукції машинобудування [2, с. 19];
- скорочення витрат за рахунок використання досягнень НТП;
- створення глобального ринку кваліфікованого персоналу та систематизація наукових знань;
- створення єдиної системи вимог до процесу виробництва товарів галузі;

– інтеграція виробництва в країни, що розвиваються;

- виробництво та реалізація товарів в одній або груп держав, взявши до уваги національні особливості;
- залежність держав, що розвиваються від провідних держав у технологічному ракурсі [3, с. 68].

На підставі узагальнення результатів фінансово-економічної діяльності підприємств машинобудівного комплексу України було виділено основні тенденції, проблеми та перспективи розвитку машинобудування (табл. 1). Отже, машинобудування є ключовою галуззю економіки України, практично «серцевиною» більшості галузей промисловості, тому її розвиток є дуже важливим. Однак, за даними табл. 1, слід зробити висновок, що машинобудівна галузь України перебуває у скрутному становищі через наявність цілої низки проблем, які гальмують її розвиток.

Ситуація, що сформувалась потребує нових методів вирішення, першим кроком є – переорієнтація власних експортних можливостей на нові ринки збуту. Ще одним шляхом зростання рівня експорту є боротьба з конкурентними ТНК та холдингами, проте це потребує часу. Головною умовою розвитку промисловості сьогодні є вкладення коштів у модернізацію виробництва та дотримання вимог європейських стандартів. Збільшення обсягу імпорту потребує значний фінансових вкладень та час для переналаштування виробництва. Різка девальвація може спричинити різке падіння імпорту та в подальшому скорочення українського попиту на даний вид продукції. Головним поштовхом виходу з складної ситуації сьогодні є створення стабільної політичної та фінансової ситуації в Україні.

Висновки. Таким чином, що сьогодні перед машинобудівним комплексом постає маса проблем, що стримують його розвиток. У часи складних соціально-економічних умов підприємства машинобудування лавіюють на межі банкруства. Важливою умовою посилення позицій машинобудування в економіці є

Таблиця 1. Аналіз основних тенденцій та перспектив розвитку машинобудівної галузі України

Тенденції розвитку	2010–2012 рр. – тенденції до зростання – підвищення рентабельності, обсягів реалізації, індексу промисловості продукції машинобудування та збільшення кількості інноваційно активних підприємств. 2013–2014 рр. – кризовий період для розвитку машинобудування – зниження обсягів реалізованої продукції (у 2011 р. становив 10,0 %, а у 2014 р. – 7,9 %), збільшення частка збиткових підприємств до 34,8 %, падіння рівня рентабельності у 2014 р. до 0,2 % (у 2011 р. він становив 8,6 %), зменшення індексу промислової продукції до 71,5 %, зменшення кількості інноваційно активних підприємств (у 2011 р. – 425, тоді як у 2013 р. – 160)
Сучасний стан	Станом на 2017 рік, як і очікувалося, ситуація у промисловому секторі покращилася: обсяги промислового виробництва зросли на 1,2% (р/р), що підтримувалося як внутрішнім інвестиційним та споживчим попитом, так і зовнішнім. Певні складнощі все ще зберігаються в окремих галузях промисловості (ГМК та енергетика), переважно через логістичні проблеми
Проблеми розвитку	Нестабільна загальноекономічна та політична ситуація у країні; нестійкий фінансовий стан, висока частка збиткових підприємств, низька рентабельність їх діяльності; незначна частка машинобудівної продукції у структурі промисловості; основним джерелом фінансування інноваційного розвитку є власні кошти підприємств; невідповідність національної продукції вимогам світового ринку, а саме – низька якість, екологічні характеристики; висока ресурсо-, енерго- та матеріаломісткість продукції машинобудування; низькі темпи розробки, освоєння і випуску нової продукції; низький рівень платоспроможного попиту на внутрішньому ринку; відтік висококваліфікованих кадрів із галузі через трудову міграцію
Перспективи розвитку	Поліпшення структури ресурсного потенціалу машинобудівних підприємств, приведення її у відповідність до вимог часу; підвищення інноваційної активності та інвестиційної привабливості; розширення асортименту продукції машинобудування; необхідність державного стимулювання процесу технічного та технологічного оновлення виробничих фондів; підйом рівня механізації й автоматизації всіх стадій виробничого процесу; реконструкція ряду машинобудівних підприємств і закриття нерентабельних і збиткових підприємств

безпосередня участь в його підтримці державних і регіональних органів управління, перегляд державної стратегії розвитку машинобудівної галузі при врахуванні світових тенденцій інноваційного розвитку.

Необхідним сьогодні є перегляд державної стратегії розвитку як промисловості України загалом, так машинобудівної галузі зокрема як однієї з найважливіших і перспективних галузей економіки.

1. Афанасьєв Б. В. Економіка підприємств машинобудування України: сучасний стан та перспективи розвитку. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». 2014. Вип. 8. Ч. 7. С. 71–74.
2. Барташевська Ю. М. Розвиток машинобудування України: стан, проблеми, перспективи. Європейський вектор економічного розвитку. 2010. № 1 (8). С. 19-25.
3. Бортник О. М. Стратегічні засади розвитку експорту продукції ПЕК. Формування ринкових відносин в Україні: Збірник наукових праць НДЕІ. 2015. № 4 (47). С. 68-72.
4. Дзюба М. І. Аналіз стану машинобудівних підприємств України на зовнішніх та внутрішніх ринках. Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція «Управління економічною діяльністю промислових підприємств в системі сучасних глобалізаційних процесів». 2011. URL: <http://mev-hni.at.ua>. (дата звернення : 27.05.2018).
5. Черномазюк А. Г. Сучасні тенденції розвитку вітчизняного машинобудування та його ресурсні детермінанти. Вісник Запорізького національного університету. 2011. № 2 (6). С. 91-99.
6. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення : 27.04.2018).
7. Савченко С. М. Конкурентоспроможність українського машинобудівного комплексу на зовнішніх та внутрішніх ринках. URL: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/ppei/2011_29/Savchen.pdf. (дата звернення : 1.05.2018).
8. Ситніченко В. Стратегія розвитку машинобудування на основі системи збалансованих показників. Стандартизація, сертифікація, якість. – 2014. №1. URL: http://base.dnsgb.com.ua/files/journal/Standartyzastia-sertifikastia-yakist/2009_1/39-44.pdf. (дата звернення : 1.05.2018).

E-mail: vityaz644@gmail.com